خراسان روزنامه صبح ایران
یک‌شنبه ۲۲ مرداد ۱۳۹۶ . ۲۰ ذی القعده ۱۴۳۸ . شماره ۱۹۶۰۷

سامانه گرادهی راه‌اندازی می‌شود

سازمان مردم‌نهاد دیده‌بان شفافیت و عدالت در حال طراحی سامانه‌ای با نام گرادهی است تا تمام مردم بتوانند در صورت مشاهده رشوه، اختلاس یا سوء استفاده در مطالبات دولتی، اطلاعات و مدارک خود را به مراجع مربوط برای پیگیری ارائه دهند. این خبر را احمد توکلی رئیس هیئت مدیره سازمان مردم‌نهاد دیده‌بان شفافیت و عدالت اوایل مردادماه امسال اعلام کرد.

بررسی تجربیات جهانی حمایت از افشاکنندگان فساد

«سوت‌زنی» میلیاردی علیه فساد

غیاثی- اگر شاهد خلافی در محل کار خود یا دستگاه‌های دولتی باشید چه می‌کنید؟ مثلا اگر ناظر پرداخت رشوه، پاسخگو نبودن به مراجعان در دستگاه‌های دولتی یا رعایت نشدن حقوق بیمار در بیمارستان، یا مطب باشید یا این‌که ببینید در شرکت یا سازمان شما، مدیران به صراحت تصمیمات غیرقانونی می‌گیرند چه‌می‌کنید؟ شاید در نگاه اول پاسخ این باشد که حتما گزارش خواهم کرد! اما در جهان واقع این کار سخت است. یکی از توجیهات این است که ممکن است این افشاگری موجب اخراج فرد از کار و متهم شدن به خبرچینی شود. مخصوصا آن که درباره اثربخشی افشاگری‌ها و منتج شدن آن به رفع خلاف صورت گرفته، هم تردید وجود دارد. در این شرایط و با وجود این استدلال‌ها، ممکن است مهم‌ترین ابزار گزارش تخلفات، یعنی رصد و گزارش‌دهی مردمی ناکارآمد شود. در بسیاری از کشورهای دنیا این نتیجه حاصل شده است که باید از افشاگران فسادهای کوچک و بزرگ که در اصطلاح به آن‌ها سوت زنان فساد یا Whistleblowers گفته می‌شود، حمایت‌های قانونی شود تا هراسی در انجام وظایف اخلاقی و اجتماعی خود نداشته باشند. حتی در برخی از کشورها به این افراد جایزه نقدی هم می‌دهند. معمولا این جایزه نقدی درصدی از ارزش فساد کشف شده است. در ادامه ضمن تشریح ماهیت و تاریخچه سوت زنی، قوانین وضع شده در کشورهای مختلف برای حمایت از سوت زنان را بررسی خواهیم کرد. همچنین تعدادی از سوت زنان معروف را که در کشورهای مختلف جوایز نقدی قابل توجهی دریافت کرده‌اند معرفی می‌کنیم.

سوت‌زن کیست؟

اصطلاح سوت‌زنی از رفتار ماموران پلیس اخذ شده است؛ زمانی که بعد از مشاهده خلافی مثل دعوا یا دزدی در خیابان، در سوت خود می‌دمیدند تا همه مردم خبردار شوند. طبق تعاریف رایج "سوت‌زن" در اصطلاح به کسی اطلاق می‌شود که در یک سازمان کار می‌کند و خلافکاری‌های آن را افشا می‌سازد. این خلافکاری‌ها می‌تواند شامل انواع حرکت‌های غیراخلاقی سازمان و مدیران آن؛ از قبیل تقلب، احتکار، تثبیت قیمت، رشوه، تولید محصول غیرایمن و نقض قوانین یا مقررات باشد"[i]. در خور ذکر است طبق بررسی‌های انجام شده افشاگری عمومی علیه فساد و تخلف، موثرترین روش مقابله با فساد در جهان بوده است. به گونه‌ای که طبق برخی آمارها، ۵۵ درصد از فسادهای کشف شده مربوط به این روش و ۴۵ درصد دیگر مربوط به چندین روش متداول دیگر (مثل حسابرسی، بازرسی، نظارت، بازدید سرزده، ابزارهای کنترلی الکترونیکی و ...) بوده است. ضمن آن که نباید فراموش کرد فراگیر شدن این روش، اثر بازدارندگی جدی دارد؛ چرا که خواب را بر مجرمان حرام می‌کند و به هنگام انجام هر فسادی، به این فکر می‌کنند که ممکن است یکی از اطرافیان، یا حتی همدستان آن‌ها یک سوت‌زن باشد!

مثلا در برخی کشورها شرایطی را طراحی کرده‌اند که گروه‌های مافیایی خود به خود فرو می‌پاشند. فرض کنید که یک گروه ۵ نفره قرار باشد سرقت یا فسادی ۱۰۰ میلیون دلاری انجام دهد؛ اگر همه چیز خوب پیش برود، دستگیر نشوند، کسی کشته یا زخمی نشود و هزار اما و اگر دیگر، هر کدام از افراد در نهایت ۲۰ میلیون دلار کاسب خواهند شد. اما اگر یکی از آن‌ها فساد را گزارش کند، می‌تواند تا ۳۰ درصد مبلغ فساد یعنی ۳۰ میلیون دلار پاداش بگیرد. ضمن این که خطر دستگیری، یا زخمی و کشته شدن هم تهدیدش نمی‌کند! در نهایت ممکن است دوره کوتاهی زندانی شود، اما بعد از آن با خیال راحت با جایزه میلیونی اش زندگی خواهد کرد. در این حالت گروه‌های فساد و مافیا هرگز به همکاران خود اعتماد نخواهند کرد و خود به خود گروه از هم می‌پاشد. این قانون می‌گوید اصلا اگر رفتید و فساد را انجام دادید این فساد را لو بدهید و باز هم جایزه بگیرید. فلسفه آن، این است که از فسادهای مافیایی و کلان جلوگیری می‌کند.

۵ میلیارد دلار پاداش فقط در ۳۰ سال گذشته

اولین قانون سوت‌زنی به انگلستان قرون وسطی برمی‌گردد، آن‌جا که در سال ۶۹۵ میلادی، قانون کوی تام (qui tam rulings) وضع می‌شود که بر اساس آن، فرد افشاکننده در نیمی از سود کشف فساد شریک می‌شود[ii]. قوانین سوت زنی بعد از آن گسترش یافت. در برخی قوانین استعماری آمریکا در سال ۱۶۸۶ ذکر شده است که چنان چه فردی تخلفات در فروش نان را گزارش کند، به اندازه یک سوم جریمه‌ای که از متخلف اخذ می‌شود، پاداش خواهد گرفت. آمریکا در اولین سال‌های بعد از استقلال (۱۷۷۶ -م) قوانین حمایت از سوت زنان را تصویب کرد و بعد از آن، در چندین مرحله قوانین مربوط را به‌روز کرد و به بخش‌های مختلف مثل بخش سلامت، بازار بورس و سهام و تخلفات و فرار مالیاتی توسعه داد. آن گونه که پایگاه سوت زنان بین المللی گزارش کرده، دولت آمریکا از ۳۰ سال گذشته تاکنون نزدیک به ۵ میلیارد دلار به سوت زنان پاداش پرداخت کرده است.

■ سوت‌زن‌های میلیاردر

اگرچه افشاگری فساد به خاطر حسن ذاتی آن در طول تاریخ بسیار مورد توجه بوده است ، اما با وضع پاداش برای افشای فساد در قالب قانون، این موضوع رشد کرده است. در ادامه برخی از افشاگران بزرگ فساد را که جوایز قابل توجهی هم دریافت کرده‌اند معرفی خواهیم کرد.

جایزه شیرین بعد از ۲/۵ سال زندان

بریدلی، کارمندی که مولتی میلیونر شد

بریدلی بیر کنفلد (Bradley Birkenfeld) با دریافت جایزه ۱۰۴ میلیون دلاری در سال ۲۰۱۲ ، به ثروتمندترین سوت زن تاریخ تا آن زمان تبدیل شد. او که به جرم همکاری با یک میلیادر در کالیفرنیایی برای فرار مالیاتی، مجبور شده بود ۲/۵ سال از عمرش را در زندان بگذراند، وقتی از زندان آزاد شد یک جایزه شیرین ۱۰۴ میلیون دلاری از اداره خدمات درآمدی داخلی آمریکا (IRS: Internal Revenue Service) دریافت کرد. او که کارمند بانک سوئیسی UBS بود، اطلاعات مفیدی را درباره نحوه کمک این بانک سوئیسی به ثروتمندان آمریکایی، برای دور زدن نظام مالیاتی آمریکا افشا کرد. نظام مالیاتی آمریکا که توانسته بود با جریمه بانک سوئیسی ۷۸۰ میلیون دلار درآمد کسب کند، کمتر از ۱۵ درصد از درآمدش را به بیر کنفلد داد تا هم افراد را به افشای فسادها و راه‌های دور زدن قانون تشویق کند و هم کمک بیر کنفلد را ارج نهاده باشد. او که کاری نداشت و کسی هم حاضر به استخدامش نبود، حالا به یک مولتی میلیونر تبدیل شده است[iii].

جایزه ۱۰۲ میلیون دلاری بعد از اخراج از شرکت دارویی

نمی‌توانستم برای افزایش سود شرکت هر کاری بکنم

اما جایزه بزرگ میلیونی دیگر به یک گروه از افشاگران رسید. جان کاپشینسکی (John Kopchinski) همراه با ۹ نفر دیگر از کارکنان شرکت دارویی پیفایزر (Pfizer)، چشم بر تخلفات مدیران خود در شرکت نبستند. آن‌ها تولید نامتعارف و غیرقانونی نوعی داروی آرتروز را به مقامات مسئول گزارش کردند و بعد از ارائه اسناد و مدارک لازم، شرکت بزرگ دارویی آمریکایی، محکوم شد. این شرکت به دلیل تخلف در تولید و عرضه استاندارد داروی بکسترا (Bextra) و ۱۲ داروی دیگر ۲/۳ میلیارد دلار جریمه شد. این داروها استاندارد کافی را نداشت و در کنار برخی از درمان‌ها و کاهش درد، خطر حمله قلبی و سکته را افزایش می‌داد. یک گروه ۱۰ نفره از کارکنان این شرکت نمی‌توانستند شاهد مرگ مردم در ازای افزایش سود شرکتشان باشند. کاپشینسکی- عضو اصلی این گروه- که بعد از افشاگری از پیفایزر اخراج شده بود در مصاحبه‌ای تاکید می‌کند که در این شرکت از من انتظار می‌رفت که برای افزایش سود هر کاری را انجام دهم، اما من نمی‌توانستم این کار را بکنم. بعد از بررسی موضوع، گروه ۱۰ نفره جایزه شیرین ۱۰۲ میلیون دلاری را دریافت کردند.

جایزه ۳۰۱ میلیون دلاری افشاگران رشوه و گران فروشی

جریمه به خاطر فرستادن بی دلیل بیماران به آزمایشگاه

جایزه کلان دیگری که به سوت‌زنان پرداخت شده نیز در حوزه سلامت است، اما این بار برای گران فروشی بوده است. ماجرا از این قرار است که شرکت خدمات درمانی بهداشتی (HCA) که بزرگ‌ترین شرکت زنجیره‌ای خدمات درمانی در آمریکاست، بیماران را بدون دلیل موجه پزشکی، راهی آزمایشگاه‌ها می‌کرده تا درآمد زیرمجموعه‌های خود را افزایش دهد. در دسامبر ۲۰۰۰ و بعد از افشاگری علیه این شرکت توسط گروهی از سوت‌زنان، موضوع پیگیری شد و به جریمه ۷۴۵ میلیون دلاری شرکت انجامید. سوت‌زنان در این زمینه، جایزه ۱۵۰ میلیون دلاری دریافت کردند. اما این همه ماجرای این شرکت نبود. HCA یک بار دیگر هم در سال ۲۰۰۳ در دام سوت‌زنان افتاد. این بار به دلیل پرداخت رشوه به برخی پزشکان ۶۳۱ میلیون دلار جریمه شد و سوت‌زنان هم ۱۵۱ میلیارد دلار دیگر دریافت کردند. علاوه بر آن، شرکت تنت (Tenet) نیز در سال ۲۰۰۶ به خاطر اموری چون پرداخت رشوه و دریافت مبالغ غیرقانونی و... ۹۰۰ میلیون دلار جریمه شد و سوت‌زنان این فسادها هم ۱۵۰ میلیون دلار دریافت کردند[iv].

نقش سوت‌زنان در افشای فاجعه زیست محیطی ولکس واگن

سوت‌زن در انتظار جایزه تاریخی یک میلیارد دلاری

تاکنون جوایز ۲ تا ۱۰۰ میلیون دلاری به سوت‌زنان پرداخت شده است و در برخی موارد معدود، جوایز به محدوده ۱۵۰ تا ۳۰۰ میلیون دلار هم رسیده است[v]. اما جایزه یک میلیارد دلاری بی سابقه بوده و هنوز هم هست. ماجرا از این قرار بود که در سپتامبر ۲۰۱۵ (اواخر شهریور ۹۴) اداره حفاظت از محیط زیست آمریکا (EPA) گمانه‌هایی را مبنی بر دستکاری حسگرهای کنترل آلودگی خودروهای تولیدی این شرکت مطرح کرد. این گمانه‌ها همزمان بود با افشاگری برخی کارمندان و کارگران این شرکت، از جمله دنیل دانون (Daniel Donovan) اعلام کرد که به دلیل خودداری از همکاری با مدیران شرکت در انهدام مدارک مربوط به دستکاری در حسگرهای آلودگی خودرو اخراج شده است و حقایقی را بازگو کرد. اما سوت زن اصلی این ماجرا که به تازگی در کتاب سوت‌زنان معرفی شده است، استوارت جوهانسون (Stuart Johnson) مدیر اداره محیط زیست و موتورهای شرکت ولکس واگن است. اگرچه هنوز جزئیاتی از این ماجرا و نقش افراد مختلف افشا نشده، اما به نظر می‌رسد جوهانسون و دیگر سوت‌زنان این غول خودروساز آلمانی باید منتظر شیرین‌ترین جایزه سوت‌زنی تاریخ باشند.

از سوت‌زنی در ایران تا زمزمه‌های تدوین قوانین حمایتی

طی سال‌های گذشته و در موضوعاتی چون افشای حقوق‌های نجومی و همچنین واگذاری نامتعارف املاک، کارکرد افشاگری عمومی را دیدیم. اخبار اولیه، توسط رسانه‌ها یا برخی کارمندان نهادها منتشر و به یک موج رسانه‌ای قوی برای پیگیری فسادها تبدیل شد. اگرچه به دلیل نبود قوانین حمایتی از افراد افشاگر، این افراد ترجیح دادند هویت خود را افشا نکنند اما اثرگذاری خود را داشتند. همچنین، این اتفاقات در کنار مطالبات نخبگان، باعث شده است که مجلس دست به کار تدوین قوانینی برای حمایت از سوت‌زنان و افشاگران فساد شود. بی‌مقدار، نایب رئیس فراکسیون شفاف‌سازی و سالم‌سازی اقتصاد مجلس چندی پیش اعلام کرد که هم اکنون مشغول بررسی‌های اولیه برای تدوین قانونی هستیم که بر اساس آن مردم با افشاگری فساد، نه تنها در امان باشند بلکه به آنان پاداش نیز تعلق بگیرد.

بی‌مقدار این خبر را چهارم مردادماه امسال اعلام کرد؛ لذا باید منتظر بود تا بررسی‌های لازم انجام و قانون مربوط طراحی و تصویب شود. علاوه بر آن، برخی نهادهای مردمی نیز در این حوزه پیشقدم شده‌اند. مثلا سازمان مردم‌نهاد دیده‌بان شفافیت و عدالت در حال طراحی سامانه‌ای با نام گرادهی است تا تمام مردم بتوانند در صورت مشاهده رشوه، اختلاس یا سوء استفاده در مطالبات دولتی، اطلاعات و مدارک خود را به مراجع مربوط برای پیگیری ارائه دهند. این خبر را احمد توکلی رئیس هیئت مدیره سازمان مردم نهاد دیده‌بان شفافیت و عدالت اوایل مردادماه امسال اعلام کرد.

■ منابع و مراجع:

[i] مقاله: سوت زنی پدیده‌ای مهجور در سازمان‌های امروزی، نوشته علیرضا مرادی، چاپ شده در پایگاه مقالات علمی مدیریت.

[ii] بر اساس مقاله تاریخچه سوت زنی از پایگاه سوت زنان بین المللی (www.whistleblowersinternational.com).

[iii] منابع این بخش: مصاحبه بیر کنفلد با CNBC در سال ۲۰۰۵ و گزارش نیویورک تایمز از ماجرا در سال ۲۰۱۲.

[iv] بر اساس گزارش پایگاه مطالعه درباره سوت زنی "چگونه خلاف‌ها را گزارش کنیم" (http://www.howtoreportfraud.com/)

[v] طبق اعلام کمیته ارز و سهام (www.sec.gov) به عنوان یکی از نهادهای حمایت از سوت زنان در آمریکا و همچنین پایگاه سوت زنان بین المللی.

جدول سخت [شماره ۱۲۹]

طراح جدول: بیژن گورانی

افقی: ۱- آغوز- خاخام- دیروقت شب- علم به احکام شرع ۲- دماغه‌ای در جنوب آفریقا- از پیامبران بنی اسرائیل- خطایی در فوتبال ۳- ستاره- گیتی- در بیان علت به کار می‌رود- تباهی ۴- بتی در عصر جاهلی- دستگاهی برای اندازه گیری اختلاف پتانسیل- طلاق ۵- خواهان- خشک کردن پوست حیوانات برای نمایش در موزه و نمایشگاه- نغمه ۶- میوه‌ای برای کاهش فشار خون- خواب کودکانه- عدد اول- امپراتوری آلمان- علف خشک ۷- کشتی جنگی- تیره‌ای از جانوران شامل میمون‌های بی دم و شبیه انسان- اثر تربیتی ژان ژاک روسو ۸- خوشایند- وسایل زینتی بیهوده و کم ارزش- ردیف ۹- کاشف میکروب طاعون- غیر وحشی- میله آهنی جابه‌جا کننده اجسام سنگین- نادرست و واهی ۱۰- قطر داخلی دهانه لوله تفنگ- سازمان- از سیاستمداران نامی قرن نوزدهم فرانسه ۱۱- حرص- نام‌ها- روزی- وسیله شالی کوبی.

عمودی: ۱- جای ماسوره در چرخ خیاطی- اتحادیه صنفی ۲- مهم‌ترین رود جاری در ترکمنستان- معما ۳- شیرینی تولد- رهبر سیاه‌جامگان ۴- پوست پیرا- انعکاس صوت ۵- رنج بی‌پایان!- پیچک- ناپسند ۶- بارنامه قدیم- متناوب ۷- بوی خوش- روشنی و پرتو ۸- نام برادر داریوش هخامنشی- تاجریزی ۹- تهی دست- ناامید ۱۰- تکرار یک حرف- پیمانه- نیم ساعت! ۱۱- استفراغ- آرامش دادن- زهر ۱۲- منطقه‌ای سردسیر در شمال روسیه- تأمینات امروزی ۱۳- دروازه بان- بی رحم و سنگدل ۱۴- به کار بستن قانون- از آثار مشهور گوته آلمانی ۱۵- همه گیری- بدگو ۱۶- از موجودات قرآنی- ضمیر سوم شخص جمع- ناپایدار ۱۷- نوعی شکلات- بدخلق و عصبی ۱۸- پایتخت فنلاند- اندیشه ۱۹- پدرآذری- علف گربه ۲۰- نقطه نظر- بیهوده.

حل جدول شماره ۱۲۸

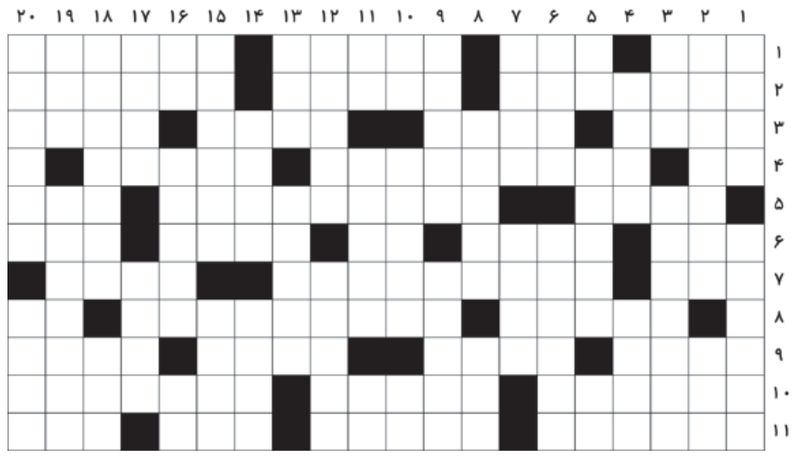

جدول متوسط [شماره ۶۹۰۴]

طراح جدول: مجید شادروح

افقی: ۱- جانماز- ضد حمله- شیره چغندر- خالق امیل ۲- نهادهای دولتی زیر مجموعه یک وزارتخانه- خامه- سر- شهری در استان همدان ۳- بوی رطوبت- خلق و خو- کوتاه‌ترین شعر ژاپنی- پله ترازو- نام ترکی ۴- پاسبان- خالص و برگزیده از هر چیز- بادام- ایستگاه قطار- چاقی ۵- نوبت- گفتن شهادتین- خیزاب- اخاذی ۶- لیکن- اثر دانته- بت ۷- خوراکی که با گوشت چرخ کرده و سیب زمینی و تخم مرغ درست می‌شود- آداب- صحرای مصر- چای خانه ۸- مقام- مال حاضر- چرم دباغی شده- با فرهنگ- لطیف ۹- شالوده- قرائت کنندگان- هدیه عروسی- دستار- عدد فوتبالی ۱۰- عامل بیماری- نغمه- زمان بی انتها- غربال کردن غلات ۱۱- مغز میوه- پاداش- رسیده- تزیین

عمودی: ۱- اگر حروفش مرتب شود به معنی بلایا و پیشامدهاست- هودج ۲- دیواره- ایجاد کردن ۳- یازده- نسل- برهنه ۴- آموختنی مدرسه- اراده- پیل الکتریکی ۵- ترسناک- پرستار خارجی ۶- آرامگاه- آب رسان ۷- پایتخت ازبکستان- جدید ۸- سفید ترکی- دومین روز هرماه خورشیدی- جایز ۹- دام- وحشی- پاسخ ۱۰- پختگی و بلوغ- سمت راست ۱۱- ورزش جسم و ذهن- داستان ۱۲- کانون- بی حس- خودداری ۱۳- عشق فرنگی- آماده- ماه سرد ۱۴- حرص- سخنگو ۱۵- درخت کریسمس- پیامبر صبور ۱۶- گریزگاه- آشوب ۱۷- تقویت رادیویی- کم پشت- دوری ۱۸- تعجب زنانه- یار ایرانی پیامبر گرامی اسلام (ص)- دویار هم قد ۱۹- از پهلوانان توران که در جنگ دوازده رخ به دست گرازه ایرانی کشته شد- گریزان ۲۰- نورد- اجلاس

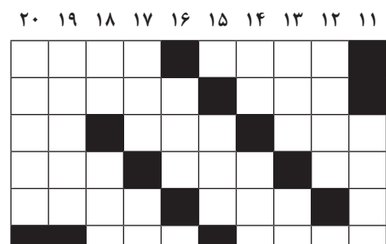

حل جدول شماره ۶۹۰۳